

УДК 316.773.3:327

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2020.30.23>

РОСІЙСЬКА ЗБРОЙНА АГРЕСІЯ ПРОТИ УКРАЇНИ: СЬОГОДЕННЯ ТА СЦЕНАРІЇ РОЗВИТКУ

Ольга Кравченко

*Інститут зовнішньополітичних досліджень
вул. Тарасівська, 21, 02000, м. Київ, Україна*

Російська агресія проти України триває вже понад шість років. Отже, війну на Донбасі можна кваліфікувати як довготривалий конфлікт середньої інтенсивності. Попри спроби надати нового імпульсу зустрічам у Нормандському форматі та переговорному процесу в рамках Тристоронньої контактної групи в Мінську, прогресу в питанні врегулювання конфлікту не спостерігається, а домовленості за результатами зустрічі лідерів України, Росії, Франції та Німеччини залишаються невиконаними. Отже, найближчим часом перспектива врегулювання ситуації на Донбасі та деокупації Криму є маловірогідною та невизначеною.

Так само важкопрогнозований подальший розвиток російсько-української війни. Дана стаття пропонує три варіанти розвитку ситуації на Донбасі, зокрема «збереження status quo», «заморожування» й «ескалація». Кожен із цих варіантів спрямований на дестабілізацію ситуації в Україні та створення перешкод на її шляху європейської та євроатлантичної інтеграції. Кадрові призначення у Кремлі та спроби Росії закріпити за собою статус посередника, а не сторони конфлікту, вказують на те, що в Москві напрацьовують сценарій заморожування конфлікту на Донбасі, як це раніше відбувалося в Нагірному Карабасі, Придністров'ї, Абхазії. Передусім такий розвиток подій небезпечний тим, що може призвести до втрати Україною консолідованої міжнародної підтримки, федералізації її території та виведення російських квазіутворень на рівень рівноправного діалогу з офіційним Києвом. Інший сценарій, за яким може піти Росія, передбачає ескалацію в Україні. З огляду на стрімке падіння електоральної рівня підтримки рішень та дій російського керівництва, Кремль може розгорнути нову хвилю ескалації для порятунку політичного рейтингу та перезавантаження режиму. Особливу загрозу для національної безпеки України становить той факт, що проросійські політичні сили мають високий рівень суспільної підтримки в південно-східних областях України, що після проведення місцевих виборів може стати додатковим чинником для підбурювання сепаратистських настроїв у регіоні та дестабілізації ситуації.

Ключові слова: російська агресія, війна на Донбасі, гібридна війна сценарії, окупація.

Російська окупація Криму і воєнні дії на Донбасі тривають уже шість років. За даними ООН, у період з березня 2014 р. по 31 жовтня 2019 р. внаслідок російської збройної агресії загинули приблизно 13 000–13 200 людей, зокрема 298 пасажирів рейсу МН17. У цей час Росія продовжує заперечувати свою присутність на Донбасі, повторює наратив про необхідність «захисту російськомовного населення України від українських націоналістів». У лютому 2020 р. цю тезу вкотре повторив один з ідеологів концепту гібридної війни Владислав Сурков у своєму інтерв'ю виданню «Актуальні коментарі», заявивши, що «примус силою до братських відносин – єдиний метод, який історично довів свою ефективність на українському напрямі» [1]. Тож, як результат російського «захисту», російські воєнні дії на Донбасі продовжують дестабілізувати Україну та європейський континент загалом.

Зустріч «Нормандської четвірки» у грудні 2019 р. не дала бажаних результатів щодо врегулювання російсько-українського конфлікту на Сході України. Зокрема, не було досяг-

нута режиму припинення вогню, про яке йшлося в заключному комюніке зустрічі чотирьох лідерів. Тенденції на фронті свідчать про те, що Росія продовжує ескалацію на Донбасі. Росія не лише постачає озброєння та надає фінансову підтримку незаконним збройним формуванням, а й бере безпосередню участь у збройному конфлікті, посилає на Донбас свій військовий контингент. Зокрема, це було засвідчено Міжнародним кримінальним судом, який визнав, що міжнародний збройний конфлікт між Російською Федерацією (далі – РФ) й Україною триває на Донбасі щонайменше із 14 липня 2014 р. [2].

Попри те, що Київ активно демонстрував бажання досягти миру на Донбасі й намагався вести діалог із Москвою, прогресу в цьому напрямі не спостерігається. Головна проблема полягає в тому, що врегулювання конфлікту не відповідає стратегічним цілям Росії. Оскільки основною метою Росії є присвоєння Донбасу особливого статусу, що де-юре залишить регіон у межах України, але де-факто легітимізує російський контроль і вплив.

Спроби легітимізації бойовиків і зняття санкцій

Ключ до розуміння подальших планів Росії щодо України може критися у призначенні заступника голови адміністрації президента РФ Дмитра Козака куратором українського напрямку. Саме він був архітектором концепції федералізації Молдови й реінтеграції Придністров'я.

У 2003 р. Д. Козак був посередником з урегулювання конфлікту між Тирасполем і Кишиневом, результатом чого став документ, який дістав назву «Меморандум Козака». Документ, зокрема, передбачав збереження російської військової присутності до 2020 р.; федералізацію Молдови; право вето Придністров'я та Гагаузії на основні зовнішньополітичні рішення; надання російській мові статусу державної. Фактично, «Меморандум Козака» ставив Молдову в ситуацію цілковитої залежності від Росії. Проте документ, хоча й був парафований, але не був підписаний [3].

Тенденції довкола переговорного процесу в контексті врегулювання конфлікту на Донбасі дають підстави свідчити про те, що російський представник намагається реалізувати «молдовський» сценарій в Україні. Зокрема, ідеться про домовленість Тристоронньої контактної групи в Мінську створити «консультативну раду», до якої мали ввійти представники України й ОРДЛО. З української сторони підписантом протоколу був Голова Офісу Президента Андрій Єрмак, з російської – Дмитро Козак. Урешті укладання домовленості про утворення консультативного органу, яке було заплановане на 25 березня 2020 р., не відбулося, проте варто зазначити, створення консультативної ради фактично б легітимізувало представників терористичних «ДНР» і «ЛНР» і розмило статус Росії як сторони конфлікту – саме цього й прагне російська сторона. Насамперед ідея утворення «консультативної ради» свідчить про спроби Росії реалізувати свої напрацювання в Молдові щодо України. Слушна в даному контексті думка директора аналітичного Центру «Нова Європа» Альони Гетьманчук, яка відзначає схожість положень «Меморандуму Козака» з документом про створення «консультативної ради: «Там теж про «консультації» з «органами державної влади суб'єктів федерації»[4].

Реалізація проєкту «консультативної ради» сприяла б досягненню Росією щонайменше трьох важливих цілей. По-перше, отримання статусу стороннього спостерігача разом із Німеччиною і Францією. По-друге, Київ був би змушений порушити свою багаторічну стратегію відмови від прямих переговорів із сепаратистами, що призвело б до надання суб'єктності представниками незаконних збройних формувань. Отже, це дало б змогу Росії й надалі просувати свою тезу про «громадянську війну» в Україні. По-третє, створення «консультативної ради», де Росії відводиться роль посередника, а не учасника конфлікту, могло б призвести до пом'якшення накладених економічних обмежень.

Спроби Росії отримати статус посередника сходяться з активним просуванням ідеї про необхідність зняття із РФ санкцій. Зокрема, під час відеосаміту G20 27 березня 2020 р. президент Росії запропонував встановити мораторій на санкції під приводом боротьби з вірусом COVID-19. Також російська делегація при ООН намагалася проштовхнути проєкт резолюції Генеральної Асамблеї «Декларація солідарності Об'єднаних Націй перед викликами, створеними коронавірусом-2019 (COVID-19)», яка, серед іншого, передбачала процес скасування міжнародних санкцій. Постійний представник України при ООН Сергій Кислиця відзначив, що Росія робила спроби використати пандемію для відбілювання своєї агресивної політики: «Санкційний» бій на полях Генасамблеї ООН завершився поразкою Кремля, але це зовсім не означає закінчення війни» [5].

Україна у світовому порядку денному

Очевидним є той факт, що підтримувати увагу міжнародної спільноти до питання російської агресії проти України стає дедалі складніше. Це зумовлено не лише тривалістю конфлікту й збереженням status quo, але й появою нових світових проблем, які стали пріоритетами в порядку денному міжнародної спільноти. Показовою в цьому контексті стала Мюнхенська безпекова конференція у 2020 р.

Щороку перед початком конференції публікується звіт, у якому відомі аналітики дають оцінку безпековій ситуації у світі. Якщо у 2019 р. документ містив 35 згадувань про Україну, то у 2020 р. – лише 8. Також звіт містить рейтинг конфліктів, які впливають на світові тренди. Збройне протистояння в Україні опинилося на останньому 10-ому місці [6]. Ця деталь досить чітко характеризує послаблення світової уваги до російсько-української війни.

Так звана «втома» від українського питання і посилення російських позицій призвели до того, що під час Мюнхенської конференції відбулося порушення правила «нічого про Україну без України». Ідеться про документ «Дванадцять кроків для посилення безпеки в Україні та євроатлантичному регіоні», який підготували три європейські неурядові організації у співпраці з Російською радою міжнародних справ. Серед іншого, пропонувалося створити «дорожню карту» для перегляду санкцій, відновити зближення Європейського Союзу і РФ, запустити діалог для пошуку нової української ідентичності з урахування поглядів Росії. По суті запропонований документ був мирним планом, вибудованим на позиціях Москви.

Про послаблення уваги до українського питання також свідчить колонка колишнього представника Державного департаменту США з України Курта Волкера для журналу «Foreign Policy». Матеріал має промовисту назву – «Як Україна розчинилась в тумані імпічменту?». Американський дипломат звертає увагу на те, що процес імпічменту Президента Дональда Трампа негативно позначився на підтримці України в боротьбі з російською агресією. У цьому контексті Курт Волкер констатує, що «для США й України трагедія полягає в тому, що партійна політика у Вашингтоні, кульмінацією якої став тривалий процес імпічменту, залишила Київ і нового президента Володимира Зеленського відносно ізольованими» [7].

Водночас можна припустити, що Росія, навпаки, активно рухається в напрямі виходу із самоізоляції на міжнародній арені. Зокрема, у червні 2019 р. Росії вдалося повернути собі право голосу в Парламентській Асамблеї Ради Європи (далі – ПАРЄ), якого вона була позбавлена після анексії Криму й розв'язання бойових дій на Донбасі, і, як наслідок, відновити свою повноцінну роботу на полях ПАРЄ. Показовим був той факт, що найбільшими прихильниками виведення Росії з-під санкцій ПАРЄ були Франція та Німеччина – країни, які залучені як держави-посередниці у врегулювання конфлікту на Донбасі в рамках Нормандського формату. Отже, це дає підстави сумніватися, чи не є Париж і Берлін союзниками Москви в питанні тиску на Київ.

Рада Європи стала першим великим трофеєм Росії в питанні згорання санкційної політики. Повернення Росії права голосу продемонструвало бажання окремих держав до діалогу з Росією і витіснення українського питання з порядку денного.

Замороження конфлікту

Попри помітне послаблення інтересу до міжнародного збройного конфлікту на Донбасі, тенденції на фронті вказують на те, що інтенсивність обстрілів українських позицій не йде на спад. Паралельно в експертному й політичному середовищі тривають дискусії про можливість заморожування конфлікту. Особливо така риторика поживилася на тлі призначення Дмитра Козака куратором українського напрямку у Кремлі.

Історія показує, що Росія має великий досвід заморожування конфліктів на територіях незалежних держав, що в минулому входили до складу Радянського Союзу. Сюди можна віднести конфлікти в Нагірному Карабасі, Придністров'ї, Абхазії. Унаслідок замороження виникли самопроголошені республіки, фактичне керівництво здійснюється Росією.

Погоджуємося з аналітиками «Варшавського інституту», які вважають, що війна на Донбасі невдовзі може також перейти у форму замороженого конфлікту, подібного до Придністров'я. Попри те, що конфлікт не вичерпав своєї воєнної фази, збройна агресія Росія припиняє бути перешкодою для нормалізації відносин між РФ і Заходом. Терористичні утворення ДНР і ЛНР, які мають підтримку Москви, продовжують утримувати контроль над українськими територіями на Донбасі, у Криму. Польські аналітики припускають, що мета Росії полягає у виведенні квазіутворень на рівень рівноправного діалогу з офіційним Києвом: «Москва вважає, що більш вигідно підтримувати незалежність самопроголошених республік, надаючи їм необхідні інструменти, які дозволять вести діалог з українською владою про федералізацію» [8].

Хоча замороження конфлікту може покласти край втратам на фронті, цей сценарій є небезпечним для суверенітету України та її суб'єктності. Зокрема, ідеться про здатність держави здійснювати незалежну зовнішньополітичну діяльність. Насамперед мотивація Росії у створенні заморожених конфліктів на території колишніх радянських республік полягає в недопущенні європейської та євроатлантичної інтеграції цих держав. Підтримуючи існування заморожених конфліктів у Грузії, Молдові і здійснюючи військову агресію проти України, Росія перекреслює перспективи цих держав щодо членства в НАТО і Європейському Союзі.

Також заморожування конфлікту може посилити тиск на Україну в контексті виконання Мінських домовленостей. Крім того, припинення вогню стане прямим шляхом до проведення виборів, які, імовірно, легітимізують владу бойовиків. Як влучно відзначається у статті аналітичного центру Atlantic Council, «українці знають історію. Починаючи з Польщі та Чехословаччини наприкінці 1940-х рр., Кремль не програє вибори там, де є його солдати» [9].

Крім того, заморожування конфлікту невідворотно призведе до втрати Україною підтримки міжнародної спільноти. Зважаючи на те, що в Європейському Союзі є кілька країн, які виступають за зняття санкцій, заморожування конфлікту в разі пришвидшить ухвалення такого рішення на користь Росії. Українські експерти сходяться на тому, що скасування обмежень призведе до втрати актуальності конфлікту на Донбасі: «Така ситуація може призвести до таких наслідків, як послаблення підтримки України, зокрема й на міжнародних форумах, а також зменшення програм фінансування для України, зокрема для відновлення Сходу» [10].

Намагаючись спрогнозувати подальший розвиток російсько-українського конфлікту, необхідно передусім виходити зі стратегічного мислення російського керівництва

та природи будь-якої війни. Головна мета воєнного протиборства – капітуляція противника. Очевидним є і той факт, що Росія має на меті залишити Донбас під своїм контролем, тож будь-які спроби встановити гібридний мир будуть дорого коштувати Україні. Як зауважує професор Перепелиця, Мінські домовленості, на виконанні яких так наголошує Росія, є спробою нав'язати гібридний мир. Проте, на думку науковця, «гібридний мир є не чим іншим, як латентною капітуляцією». Досягнення такого миру сприяє легітимізації російської гібридної війни.

Із цього можемо зробити висновок, що будь-які спроби встановити мир мають дуже примарну перспективу. Тож, найімовірнішими є сценарії збереження status quo або замороження конфлікту. Проте заморожування конфлікту за придністровським сценарієм може бути не вигідним Росії, оскільки постійні бойові дії слугують важелем тиску на Україну й інструментом дестабілізації внутрішньої ситуації. Водночас найближчим часом можуть спостерігатися спроби федералізації України й активне просування ідеї про «особливий статус».

Інший сценарій розвитку подій полягає в тому, що Росія може піти на подальшу ескалацію конфлікту. У даному контексті важливо звернути увагу на інтерв'ю російського президента у фільмі «Росія. Кремль. Путін», який був оприлюднений у червні 2020 р., напередодні параду в Москві. На думку російського президента Володимира Путіна, колишні республіки Радянського Союзу, здобувши незалежність, забрали «подарунки російського народу» у вигляді «традиційних історичних територій». Попри те, що його речник Дмитро Песков одразу поквапився запевнити, що Росія не має територіальних претензій до сусідів, слова В. Путіна викликали дискусію про те, чи не готує Кремль нову хвилю агресії. Уважимо, що *можливість ескалації війни не варто недооцінювати*. Передусім російському президенту потрібно рятувати свій рейтинг. Тенденції чітко вказують на те, що російський керівник зараз намагається перезавантажити свій режим і абсолютизувати владу, що не вдається зробити без суспільної підтримки. Окупація Криму свого часу додала очільникові Кремля багато політичних дивідендів, отже, протягом наступних півроку варто бути готовими до можливої ескалації. Водночас спроби дестабілізувати ситуацію можуть спостерігатися не лише на Донбасі і в Криму, але й в інших південно-східних областях України. Турбулентності в регіоні можуть додати місцеві вибори восени, оскільки там значну електоральну підтримку мають проросійські політичні сили. З огляду на це, і керівництво держави, і міжнародна спільнота повинні дати рішучу відсіч у разі виникнення нової хвилі російської агресії. Не менш важливим залишається збереження санкцій, послідовний тиск на державу-агресора аж до повної деокупації Криму і частин Донецької та Луганської областей.

Список використаної літератури

1. Сурков: мне интересно действовать против реальности. *Актуальные комментарии*. 26.02.2020. URL: <http://actualcomment.ru/surkov-mne-interesno-deystvovat-protiv-realnosti-2002260855.html>.
2. Report on Preliminary Examination Activities 2019. *International Criminal Court*. 2019. URL: <https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/191205-rep-otp-PE.pdf>.
3. Двигун федералізації, партнер Додона: чи варто очікувати на зміну стратегії РФ після призначення нового заступника глави адміністрації Путіна. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 27.01.2020. URL: <https://niss.gov.ua/news/statti/dvigun-federalizacii-partner-dodona-chi-var-to-ochikuvati-na-zminu-strategii-rf-pislya>.
4. Меморандум Козака для України. Процес пішов? *Українська правда*. 13.03.2020. URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/hetmanchuk/5e6b899a036b7/>.
5. Кислиця С. Пандемія міжнародних відносин. *ZN.UA*. 17.04.2020. URL: https://dt.ua/international/pandemiya-mizhnarodnih-vidnosin-344995_.html.

6. Munich Security Report 2020. *Munich Security Conference*. 2020. URL: https://securityconference.org/assets/user_upload/MunichSecurityReport2020.pdf.
7. Volker K. How Ukraine Vanished in the Fog of Impeachment. *Foreign Policy*. 28.01.2020. URL: <https://foreignpolicy.com/2020/01/28/ukraine-united-states-russia-zelensky-trump-impeachment-trial/>.
8. Lachert Jakub. Post-Soviet Frozen Conflicts: A Challenge for European Security. *Warsaw Institute*. 2020. URL: <https://warsawinstitute.org/post-soviet-frozen-conflicts-challenge-european-security/>.
9. Brooke James. A Frozen Conflict may be Ukraine's best option. *Atlantic Council*. 2020. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/a-frozen-conflict-may-be-ukraines-best-option/>.
10. Сценарії врегулювання конфлікту на Донбасі. *Центр «Нова Європа»*. 2020. URL: <http://neweurope.org.ua/analytcs/stsenariyi-vregulyuvannya-konfliktu-na-donbasi/>.

RUSSIAN ARMED AGGRESSION AGAINST UKRAINE: THE PRESENT AND SCENARIOS OF THE DEVELOPMENT

Olha Kravchenko

*Foreign Policy Research Institute
Tarasivska str., 21, 01033, Kyiv, Ukraine*

Russian aggression against Ukraine lasts more than 6 years. So, the war in Donbas could be qualified as long-term conflict with medium intensity. Despite the attempts to give a new impulse to the meeting in Normandy format and negotiation process within the Trilateral Contact Group in Minsk, the progress on the issue of resolving the conflict is not achieved, and agreements that were reached as a result of the meeting of Ukraine, Russia, France, and Germany's leaders remain not implemented. Therefore, in the nearest future, the prospect of the regulation of the conflict in Donbas and de-occupation Crimea seems to be unlikely and uncertain.

Russian aggression against Ukraine lasts more than 6 years. So, the war in Donbas could be qualified as long-term conflict with medium intensity. Despite the attempts to give a new impulse to the meeting in Normandy format and negotiation process within the Trilateral Contact Group in Minsk, the progress on the issue of resolving the conflict is not achieved, and agreements that were reached as a result of the meeting of Ukraine, Russia, France, and Germany's leaders remain not implemented. Therefore, in the nearest future, the prospect of the regulation of the conflict in Donbas and de-occupation Crimea seems to be unlikely and uncertain.

Further development of the Russian-Ukrainian War is also difficult to predict. This article suggests three scenarios of the development of the situation in Donbas, in particular, "maintenance of status quo", "frozen conflict", and "escalation". Each of these options is aimed to destabilize the situation in Ukraine and to block its path to the European and Euro-Atlantic integration. Staff appointments in the Kremlin and the attempts of Russia to secure the status of a mediator, but not the side of the conflict, suggest that the scenario of frozen-conflict is also being developing in Moscow, as it had early occurred in Nagorno-Karabakh, Transnistria, and Abkhazia. Primarily, such development of the situation is dangerous because it can lead to the cutbacks and eroding of the consolidated international support for Ukraine, federalization of its territories, and bringing Russian quasi-formations to the level of equal dialogue with official Kyiv. Another scenario that might be implemented by Russia suggests an escalation of the situation in Ukraine. Considering the rapid decline of the electoral support of the policy of Russian governance, the Kremlin can wage the new wave of escalation to rescue its political rate and to reload the regime. One of the biggest threats for Ukrainian national security lays in the fact that pro-Russian political forces have a high social support rate in South-Eastern regions of Ukraine that after local elections might be an additional factor to provoke separatist movements in the region and destabilization of the security situation.

Key words: Russian aggression, war in Donbas, hybrid war, scenarios, occupation.